

Moral Expert is an Important but Unknown Concept in Hume's Moral philosophy and its Correspondence with the Familiar Approach of the "True Judge" in Hume's Aesthetics

Zolfaghar Hemmati

Assistant Professor of Philosophy Department, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: hemmati@tabrizu.ac.ir

---

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 7 May 2022

Received in revised form 16

July 2022

Accepted 29 August 2022

Published online 20 November

2022

In contemporary ethics, moral expert as a person who can recognize sound behaviors in complex situations and be the ideal moral agent. This matter is not new and can be found in Hume's moral philosophy, but it is not as well-known as it should be. If we look at Hume's works, not only we will find a lot of evidence in this issue, but also there is correspondence between it and the true judge, the famous doctrine of Hume's aesthetics. As there is true judge as a person in aesthetics that with Strong sense, delicate sentiment, practice, comparison, and free from all prejudice Gains general principles of art and recognizes real beauty; In morality, there is a man of temper, preserve himself from illusions, has the command of himself and can separate feelings in complex situations. he determines the right behavior, virtue, and vice. Also, both true judge and moral expert recognize common mistakes and are considered as ideal figures.

Keywords:

true judge, moral expert, aesthetics, taste.

Cite this article: Hemmati, Zolfaghar. (2022). Moral Expert is an Important but Unknown Concept in Hume's Moral philosophy and its Correspondence with the Familiar Approach of the "True Judge" in Hume's Aesthetics. *Journal of Philosophical Investigations*, 16(40), 259-276. DOI: <http://doi.org/10.22034/JPIUT.2022.51463.3198>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/JPIUT.2022.51463.3198>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

Morality and aesthetics have an important place in Hume's thought. Morality has been one of his main concerns and even the most important goal for him, and moral contents are a significant part of his works. Also, he has created one of the masterpieces of the modern era in aesthetics, which is very famous.

The way of recognizing moral virtue and real beauty, i.e. the standards of morality and aesthetics, are the most central topics of these two areas. Hume discusses the standard of morality in two parts: 1) Sympathy: According to the conventional opinion, Hume considers sympathy to be the standard of morality. 2) Along with sympathy, Hume's moral expert proposes another very important doctrine, which is known nowadays as "moral expert", although his discourse is not systematic.

Similarly, Hume proposed the standard of aesthetics as the famous doctrine of "true judges" and discussed it in details in "Of the Standard of taste". In this paper, we intend to explain systematically the doctrine of the moral expert in the light of this true judge's point of view; Because, *Of the Standard of taste* is the Late works and one of the influential works of Hume and can help us in the final reading and interpretation of his thoughts, and therefore Costelloe says: »Hume's moral philosophy can be understood along the same lines as his search for a Standard of taste.« We believe that the moral expert is scattered in his works, so there is a similarity and correspondence between it and the true judge. Therefore, first, we have summarized the true judge, then by examining the evidence of the moral expert, we will show this similarity and correspondence.

As an empiricist, Hume believes that beauty is no quality in things but exist only in human perception, and is determined by taste, like sweetness and bitterness. Taste also varies in different people, yet he believes that we prefer one work to another in our judgments and know that Addison is a greater writer than Bunyan, or Milton is superior to Ogilby. It is ridiculous and foolish to think that their art and the elegance of their works are the same. So, according to him, the taste has general rules that beauty is determined based on it, but all human beings are not always able to behave according to the general rules of taste, because the slightest hindrance and obstacle becomes a distraction. The right judgment is made by people who have a good taste and are called »true judges«. These judges have five characteristics: with strong sense and a Delicate imagination, which they reach this position by practicing and comparing and avoiding prejudice, and their common opinion over the centuries is the standard of beauty. Of course, these judges are also unable to judge correctly in the two issues: the humors of men, and the opinion of one age and country, which is the hidden relativity at the heart of experimental philosophy.

In the following, it has been investigated that is there something corresponding to the true judge in Hume's moral philosophy, which is known nowadays as "moral expert", or not? By searching Hume's various works, the author of this paper believes that the answer to this question is positive. Some recent commentators of Hume, such as Costelloe, have confirmed it, but because this doctrine was not planned in a systematic way and in a specific work, it has not become as famous as the true judge of aesthetics and criticism.

There are various passages in Hume's works on this subject. In the third book of the *treatise*, he talks about people who can protect themselves from illusions. such a person has a fine ear, who has the command of himself, can separate feelings, and give praise to what deserves it; even in enemies.

The existence of a person who considers the moral judgments of his own situation and that of others together, and knows the methods of getting rid of feelings and personal interests, and in reaching a general view of moralities, he mentions the judgments about virtue and vice in sections 9-6-5 and also the first appendix of the second research. The author believes that if we carefully examine the passages mentioned above, we can match these specifications with the characteristics of a true judge. Therefore, the answer to the question of this paper is positive.

«متخصص اخلاقی» مفهومی مهم ولی مجهول در فلسفه اخلاق هیوم و تناظر آن با رهیافت آشنای «داور راستین» در زیبایی‌شناسی هیوم

ذوالفقار همتی

استادیار گروه فلسفه دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: hemmati@tabrizu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۴/۲۵</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۷</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۸/۲۹</p>	<p>امروزه در فلسفه اخلاق از متخصص اخلاقی به عنوان فردی یاد می‌شود که در شرایط پیچیده قادر است رفتارهای درست را تشخیص داده و عامل ایده‌آل اخلاقی باشد. این مفهوم چندان تازه نیست و می‌توان آن را در فلسفه اخلاق هیوم نیز یافت؛ ولی چنان‌که شایسته است مشهور نشده و فقط برخی محققان، یک فقره در رساله درباره طبیعت انسانی را به‌عنوان شاهد این موضوع مطرح می‌کنند. با بررسی آثار هیوم شواهد زیادی در این خصوص مشاهده و تناظر میان آن و آموزه معروف داور راستین نیز مشخص می‌شود. همان‌گونه که در زیبایی‌شناسی فردی به‌عنوان داور راستین وجود دارد که با قریحه ذاتی و با ممارست، مقایسه، دوری از پیش‌داوری و استنتاج‌های عقل سلیم، اصول کلی ذوق را بدست آورده و زیبایی را تشخیص می‌دهد. در اخلاق نیز شخصی وجود دارد که در شرایط پیچیده گمراه نمی‌شود و با لحاظ همان شرایط، رفتار درست و فضیلت و رذیلت را مشخص می‌نماید. همچنین هر دو فرد به تشخیص خطاهای عامه اقدام نموده و به‌عنوان یک الگوی ایده‌آل مطرح هستند.</p>
<p>کلیدواژه‌ها: داور راستین، متخصص اخلاقی، زیبایی‌شناسی، ذوق</p>	
<p>استناد: همتی، ذوالفقار. (۱۴۰۱). «متخصص اخلاقی» مفهومی مهم ولی مجهول در فلسفه اخلاق هیوم و تناظر آن با رهیافت آشنای «داور راستین» در زیبایی‌شناسی هیوم. پژوهش‌های فلسفی، ۱۶ (۴۰): ۲۷۶-۲۵۹. DOI: http://doi.org/10.22034/JPIUT.2022.51463.3198</p>	
<p>ناشر: دانشگاه تبریز.</p>	<p>© نویسندگان.</p>

مقدمه

اگرچه بخش اعظم اشتها هیوم به خاطر درهم ریختن باورها و نظریات معرفت‌شناسی بشری است اما آرای او در اخلاق و زیبایی‌شناسی نیز جایگاه بسیار مهمی در تاریخ فلسفه دارند. اخلاق یکی از دغدغه اصلی هیوم و به تعبیری مهم‌ترین هدف اوست و به اذعان خودش بهترین اثر خود را در این حوزه خلق کرده است.^۱ تاثیر هیوم در این حوزه آشکار است به طوری که نشانه‌های پررنگ دیدگاه‌های او در مکاتب اخلاقی معاصر نظیر عاطفه‌گرایی^۲، اخلاق مراقبت^۳ فایده‌گرایی^۴ و... مشاهده می‌شود. همچنین هیوم در زیبایی‌شناسی نیز نظری بدیع دارد و یکی از شاهکارهای دوره مدرن در این حوزه را خلق کرده است که امروزه بسیار مورد توجه است. چنانکه میسون می‌گوید: چهار دهه قبل دیدگاه‌های او چندان محل توجه نبودند اما امروزه جایگاهی بسیار برجسته در زیبایی‌شناسی فلسفی، به‌ویژه در مبحث ارتباط میان اخلاق و زیبایی‌شناسی دارند (ماسون، ۲۰۰۱: ۵۹). سیری در تاریخ مباحث تاریخی نشان می‌دهد که نحوه تشخیص فضیلت اخلاقی و زیبایی حقیقی، محوری‌ترین مبحث این دو حوزه است بنابراین بحث معیارهای اخلاق و زیبایی‌شناسی از اهمیتی ویژه برخوردارند که در این مقاله به بررسی این موضوع از نظر هیوم و وجود تناظر در میان آن‌ها می‌پردازیم و بحث بسیار جدیدی را مطرح خواهیم کرد.

معیار اخلاق در آثار هیوم را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد. طبق تلقی مشهور، او از همدلی^۵ به‌عنوان یکی از معیارهای اخلاق یاد می‌کند، اما در کنار همدلی، آموزه‌ای بسیار مهم را نیز مطرح کرده که امروزه در مباحث اخلاقی تحت عنوان «متخصص اخلاقی»^۶ معروف است؛ همچنین او در زیبایی‌شناسی آموزه بسیار مشهور «داورا راستین»^۷ را طرح کرده است که در اثر درباره معیار ذوق با تفرعات فراوان از آن بحث کرده است. ولی در این میان متخصص اخلاقی کمتر محل بحث بوده و آن‌چنان که شایسته است مورد توجه قرار نگرفته است. حتی اهل فن و محققان نیز تا حد زیادی از آن غفلت ورزیده‌اند در صورتی که شواهدی قوی در این خصوص در آثار هیوم وجود دارد؛ اما به دلیل اینکه متخصص اخلاقی به‌صورت نظام‌مند و تحت عنوان خاص مطرح نشده است، در نظر داریم آن را پرتو نظریه داور راستین زیبایی‌شناسی به‌صورت واضح تبیین کنیم؛^۸ زیرا درباره معیار ذوق اثر متأخر هیوم است و می‌تواند در قرائت نهایی افکار او کمک نماید؛ با توجه به اینکه صورت‌بندی کاملی از داور راستین در اثر فوق بیان شده است برای ما راه‌گشاست از همین رو کاستلو از محققان اخیر آثار هیوم می‌گوید:

«فلسفه اخلاق او در امتداد تحقیقات وی در موضوع معیار ذوق قابل فهم است» (کاستلو، ۲۰۰۷: ۳۲).

در این مقاله در پی بررسی موضوع متخصص اخلاقی و احصاء شواهد و زوایای آن در آثار هیوم هستیم و پس از آن به مقایسه دو رهیافت، نقش و کارکرد آن‌ها یعنی داور راستین و متخصص اخلاقی پرداخته و به سؤالات زیر جواب خواهیم داد. آیا آموزه متخصص اخلاقی نیز در آثار هیوم طرح شده است؟ شباهت و تناظری میان متخصص اخلاقی و داور راستین وجود دارد؟ آیا می‌توان

^۱ هیوم در اتوبیوگرافی خود که در اواخر عمرش نوشته و به همراه تاریخ طبیعی دین به فارسی نیز ترجمه شده، کاوش در مبانی اخلاق را بهترین اثر خود در میان نوشته های فلسفی، تاریخی و ادبی‌اش ذکر کرده است (هیوم، ۱۳۸۷: ۲۱).

^۲ (emotivism) مکتب اخلاقی است که در که توسط چارلز استیونس (۱۹۷۹ - ۱۹۰۸) در پی اصلاح مشکلات ذهنیت‌گرایی (subjectivism) بسط یافت و یکی از مهم‌ترین مکاتب اخلاقی قرن بیستم شد. در این دیدگاه با تمرکز بر زبان و معتقدند، گزاره‌های اخلاقی نه حکایت از امور واقع بلکه بیان احساس و عاطفه است بنابراین مشکل صدق و کذب ذهنی‌گرایی اخلاقی بر آن کارگر نیست (ریچلز، ۱۳۹۶: ۷۵-۷۰) فلسفه دیوید هیوم و هاچسون در قرن هیجده به معقول‌ترین حالت از انواع نظریات عاطفی تفسیر شده‌اند (برنت، ۱۳۹۲: ۸۱۶).

^۳ اخلاق مراقبت یکی از نحله‌های اخلاق فمینیستی و زیر مجموعه‌های اخلاق فضیلت است که توسط کارول گیلیگان در کتاب *In a different voice* مطرح کرد که تحت عنوان *با صدایی متفاوت* به زبان فارسی نیز ترجمه شده است.

^۴ فایده به عنوان یکی از عناصر تعیین کننده فضیلت و ردیلت اخلاقی اولین بار به صورت جدی در جلد سوم رساله درباره طبیعت انسانی و کاوشی در اصول اخلاق توسط هیوم مطرح شد. پس از وی جرمی بنتام آن را به صورت یک مکتب درآورد و در ادامه جان استوارت میل برای دفاع در مقابل ایرادات وارد شده، اصلاحاتی در آن مکتب انجام داد که می‌توان آن را فایده‌گرایی قاعده‌محور نام داد. البته تقسیم‌بندی موخر است در زمان میل وجود نداشته است.

^۵ sympathy

^۶ Moral expert

^۷ true judge

^۸ عبارت متخصص اخلاقی در آثار آن به کار نرفته زیرا در دوره اصلا مطرح نبوده است اما شواهد آن در آثار هیوم وجود دارد همچنان که عبارت زیبایی‌شناسی در دوره هیوم وجود نداشت و مباحث او در این حوزه، تحت عنوان نقد ارائه شده است.

بر اساس نظریه متأخر (داور راستین)، نظریه اولیه و تا حدودی خام او (متخصص اخلاقی) را تبیین و صورت‌بندی نمود؛ برای این منظور ابتدا داور راستین را مورد بررسی قرار داده و آنگاه به کاوش درباره متخصص اخلاقی با ذکر شواهد و فقرات موجود در آثار هیوم اقدام خواهیم کرد و ضمن پاسخ به سؤالات طرح‌شده نتیجه مقاله را در معرض نگاه خوانندگان و پژوهشگران قرار خواهیم داد.

۱. زیبایی، ذوق و معیار و داور راستین

هیوم به‌عنوان یک فیلسوف تجربه‌گرا بر ابتدای زیبایی بر احساس تأکید می‌کند و می‌گوید: «زیبایی نه در اشیاء و اعیان، بلکه در ادراک انسان قرار دارد» (هیوم، ۱۳۹۳: ۱۹-۳۱۸) و همچون شیرینی و تلخی کیفیتی ذهنی است؛ حتی تأکید می‌کند، وابستگی شیرینی و تلخی به اشیاء بیرونی، بیش از زشتی و زیبایی است (هیوم، ۱۳۹۳: ۳۲۴). در نظر او اگر ما از چیزی لذت ببریم آن چیز امری زیباست. حال باید دید با این تلقی، موضوع معیار به چه نحو خواهد بود؟ چنانکه هیوم در ابتدای رساله درباره معیار ذوق آورده است تنوع ذوق بسیار زیاد است و نظرات مختلف آدمیان آن قدر آشکار است که نظر همه محققان، حتی به تعبیر او، داوران گزافه‌گو را نیز به خود جلب می‌کند. این تنوع ذوق حتی در میان کسانی که در یک کشور، حکومت و نظام تربیتی و فرهنگی واحد رشد یافته‌اند، نیز به‌وضوح دیده می‌شود. با در نظر گرفتن این حقیقت و اینکه انسان‌ها احساس‌های خود را صواب می‌دانند، ظاهراً بحث معیار عمومی و همه‌گیر برای قضاوت میان آثار هنری غیرممکن خواهد بود و هیچ سنجه‌ای برای گزینش یک اثر، و برتری دیدگاهی بر دیگری وجود نخواهد داشت؛ اما هیوم متوجه است که عقل سلیم برخلاف آن حکم می‌کند و ما در زندگی درباره آثار هنری به قضاوت می‌پردازیم و برخی را بر دیگری ترجیح می‌دهیم؛ بنابراین روشن است وقتی کسی احساس و نظر خود را در خصوص زیبایی یک اثر هنری محق و دیدگاه دیگران را ناصواب تلقی می‌کند، لاجرم معیاری در ذهن دارد. پس وجود معیار برای گزینش زیبایی، انتظاری به‌حق است که هیوم نیز به این انتظار پاسخ می‌دهد و درصدد وضع معیاری برای ذوق برمی‌آید. او بحث را چنین ادامه می‌دهد:

«اگر کسی ادعا کند که اگیلی^۱ و میتلون^۲ و بونیان^۳ و آدیسون^۴ از نبوغ و ذوقی همسان برخوردارند، همان قدر نابخرد پنداشته می‌شود که کسی مدعی شود تل خاکی که موش کور درست می‌کند به ارتفاع کوه آتش‌فشان جزیره تریف^۵ است یا این که وسعت برکه‌ای با اقیانوس برابر است» (هیوم، ۱۳۹۳: ۳۱۹).

بطن این جملات و تحلیل آن‌ها از وجود معیار خبر می‌دهد. بر اساس آنچه در ادبیات بریتانیا مشهود است و از عبارات فوق نیز برمی‌آید و هیوم هم اعتقاد دارد جوزف آدیسون نسبت به جان بنیان نویسنده برتری است و جان اگیلی نسبت به میتلون نویسنده کم‌مایه‌تری است و میتلون بر او برتری دارد. پس مردم در عالم واقع، هنرمندی را بر دیگری و اثری را به بقیه آثار ترجیح می‌دهند و اگر کسی خلاف مسلمات اظهار نظر کند به‌هیچ‌وجه آن را نمی‌پذیرند.

هیوم وجود قوانین کلی ذوق، مسلم می‌داند که عدول از آنها حماقت به حساب می‌آید؛ اما این قواعد کلی نه توسط فاهمه و نسبت میان تصورات، بلکه از طریق تجربه به دست می‌آیند:

«اگرچه همه قواعد کلی هنر صرفاً بر مبنای تجربه و مشاهده احساسات عام سرشت و طبیعت انسان بنا شده است» (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۰).

و یا این عبارت:

«در این بازار مکاره ذوق اصول کلی خاصی برای تصدیق یا نکوهش وجود دارد که نگاهی دقیق آن را در تمام فعالیت‌های ذهن بیابد» (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۱).

۱. اگیلی (John Ogilby) شاعر انگلیسی که از سال ۱۶۰۰ تا ۱۶۷۶ میلادی می‌زیست.

۲. جان میتلون (John Milton) شاعر بزرگ و نابغه انگلیسی و صاحب اثر بهشت گم‌شده که در میانه‌سال‌های ۱۶۰۸-۱۶۷۴ زندگی می‌کرد.

۳. بنیان (John Bunyan) نویسنده انگلیسی در سال‌های ۱۶۲۸-۱۶۸۸.

۴. جوزف آدیسون (Joseph Addison) نویسنده انگلیسی مابین سال‌های ۱۶۱۹-۱۷۷۲

۵. قبلاً نیز اشاره کردم که جزیره تریف متعلق به اسپانیا، بزرگترین جزیره از مجمع‌الجزایر قناری در اقیانوس اطلس است؛ آتش‌فشان تیده مرتفع‌ترین آتش‌فشان اسپانیا و سومین آتش‌فشان مرتفع جهان در آن واقع است که ۳۷۱۸ متر از سطح دریا و ۷۵۰۰ متر از کف اقیانوس ارتفاع دارد.

پس به نظر او ذوق اصولی کلی دارد و اگرچه از طریق استقرا به دست آمده‌اند؛ اما در همه اعصار و در میان همه ملت‌ها یکسان‌اند. او می‌گوید:

«همان هومری که دو هزار سال پیش آنتینان را به تحسین وامی‌داشت امروز نیز در سالن‌های لندن و پاریس با استقبال و تحسین روبرو می‌شود. تغییرات آب‌وهوا، حکومت، مذاهب و زبان، هیچ‌یک نتوانسته‌اند زیبایی و شکوه هومر را به فراموشی بسپارند. شاید تعصب بتواند در کوتاه‌مدت در درخشش یا نزول فردی در چشم مردم تأثیرگذار باشد، درنهایت جلوه هنر و زیبایی نمایان می‌شود. وجود نمونه‌های متعدد در این باره از پس قرون، نشان می‌دهد که با همه گوناگونی و تنوع و تلون ذوق، اصولی کلی وجود دارد که زیبایی بر اساس آن‌ها تعیین می‌شود» (هیوم، ۱۳۹۳: ۳۲۲).

هیوم مجدداً در اواخر مقاله و هنگام جمع‌بندی مطلب به این نکته مراجعت نموده و می‌گوید:

«چه‌بسا نظریه‌های فلسفی، کلامی و علمی که در دوره‌ای درست و صادق تلقی می‌شدند، درحالی که در عصری دیگر اعتبار خود را از دست داده‌اند؛ اما تحسین‌هایی که نسبت به زیبایی هنری، شعر و... نثار شده، همیشه ماندگار بوده‌اند ممکن است افلاطون، ارسطو و اپیکور و دکارت همدیگر را نقض کنند اما ترنس و ورژیل همیشه بر ذوق‌ها حکومت می‌کنند» (هیوم، ۱۳۸۸: ۳۴).

پس با مطالب فوق ملاحظه کردیم که ارزش هنری و زیبایی‌شناختی برخی آثار و ترجیح یکی بر دیگری آشکار و لزوم وجود معیاری برای تشخیص این زیبایی، امری مسلم است.

اما موضوع این است که احساسات انسان‌ها نمی‌توانند همیشه بر اساس قواعد و مطابق با اصول و کلی ذوق رفتار کنند زیرا مسئله آن قدر حساس است که کوچک‌ترین مانع، امر داوری را مختل می‌کند. البته این ناکامی ممکن است گاهی به خاطر نقص در اندام‌ها اتفاق افتد؛ همان‌طور که انسان مریض نمی‌تواند مزه‌ها را تشخیص دهد، افراد عامی نیز از تشخیص زیبایی عاجزند (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۰-۲۲) بنابراین تشخیص این امر باید به دست افرادی حاذق و صاحبان ذوق لطیف و پالوده باشد که به داوران راستین ملقب شده‌اند. این داوران متخصص زیبایی‌شناسی هستند و هیوم از نخستین کسانی است که با مقایسه اخلاق و زیبایی‌شناسی آغاگر این بحث بوده است (دراپور، ۲۰۲۱: ۱۱۴).

هیوم بدین طریق مقدمات را برای ارائه معیاری برای ذوق آماده می‌کند.^۱ او بحث معیار را با نقل داستانی از بخش دوم فصل سیزده رمان دن‌کیشوت اثر سیر وانتس تشریح می‌کند و در قالب آن، پنج شرط لازم برای درک صحیح ارزش یک اثر هنری و قضاوت درست درباره آن‌ها را برمی‌شمارد و اعلام می‌کند هرکس دارای این پنج مشخصه باشد، او «داور راستین» بوده و نظرش صائب است. داستان از این قرار است که سانچو و نیاکانش در تشخیص طعم شراب، نوع و مرغوبیت آن مهارت دارند. او برای اربابش نقل می‌کند که روزگاری از دو تن اقوامش خواسته شده بود در مورد طعم شرابی نظرشان را اعلام کنند. یکی از آن‌ها پس از چشیدن و تأمل دقیق، گفته بود که شراب، طعم چرم می‌دهد و دیگری با رعایت همان احتیاط‌ها، طعم آهن را در شراب تشخیص داده بود. اما بستگان سانچو به خاطر این داوری، مورد تمسخر قرار گرفته بودند ولی درنهایت و پس از تخلیه بشکه حاوی شراب، کلیدی با دسته چرمی در آن پیدا شده بود (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۳). در این داستان لزوم وجود قریحه ذاتی و تأمل برای داوری امر زیبا آشکار است. هیوم در فقرات بعد، احتراز از پیش‌داوری، تمرین و تجربه و مقایسه را نیز جزء خصوصیات ضروری منتقد و داور راستین ذکر کرده و می‌گوید: درواقع کسی شایستگی قضاوت در مورد زیبایی هنرها را دارد که حسی قوی^۲ همراه با احساس لطیف^۳ داشته باشد که با

۱. هیوم در میان اسلاف و پیشینیان خود و کسانی که در باب ذوق و زیبایی قلم‌فرسایی کرده‌اند، اولین نفری است که معیار را به‌صورت مستقل طرح نموده است. در کلیت فلسفه شافستبری و هاجسون، عناصری وجود داشت که باعث می‌شد آن دو نیازی به طرح معیار احساس نمی‌کردند. از نظر شافستبری زیبایی عبارت از هماهنگی و در نظر هاجسون نیز وحدت در کثرت عامل تعیین‌کننده زیبایی بودند؛ و اگر در خصوص مسئله زیبایی اختلاف حاصل می‌شد از آن طریق حل می‌کردند (سلمانی، ۱۳۹۱: ۳۴۶-۳۴۵).

۲. Strong Sense

۳. Delicate Sentiment

ممارست^۱ پخته‌تر شده و با مقایسه^۲ و تحلیل و تأمل کمال‌یافته و از پیش‌داوری^۳ بری شده است (هیوم، ۱۳۸۸: ۳۳). این بند را می‌توان خلاصه دیدگاه هیوم درباره داوران راستین محسوب نمود که نشان می‌دهد انسان‌هایی فرهیخته و دارای ذوقی پالوده وجود دارند که زیبایی واقعی را تشخیص می‌دهند. این افراد با پنج مشخصه شناخته می‌شوند که آن‌ها از دیدگاه هیوم بررسی می‌کنیم.

۱-۱. لطافت ذوق / خیال

هیوم بلافاصله پس از نقل ماجرای سانچو می‌گوید شباهت میان ذوق ذهنی و جسمی، انسان را برای بهره گرفتن از این داستان کمک می‌کند. اولین مشخصه لازم برای «داور راستین» و «منتقد واقعی»، لطافت خیال است. وجود این امر کاملاً از محتوای داستان آشکار است. لطافت خیال باعث می‌شود انسان برخی کیفیت‌ها را که در اعیان وجود دارند و یا طبیعت در اشیاء قرار داده است، درک کند و از طریق آن زیبایی را به دست آورد. لطافت خیال یا ذوق باید جزئی‌ترین، پیچیده‌ترین و مرکب‌ترین اجزاء زیبایی را تشخیص داده و از هم تفکیک نموده و زیبایی آن را معین نماید. ممکن است میزان کیفیاتی که در اشیاء وجود دارد بسیار اندک باشد، یا با کیفیات دیگر خلط شود، اغلب اتفاق می‌افتد که ذائقه تحت تأثیر چنین کیفیات محدودی قرار نمی‌گیرد، یا نمی‌تواند تمامی مزه‌های جزئی را در میان آن‌همه طعم متفاوت، تشخیص دهد. اگر اندام‌ها چنان سالم باشند که چیزی از نظر آن‌ها دور نماند، و در عین حال چنان دقیق باشند که هر جزئی را در ترکیب کلی درک کنند، این حالت را لطافت خیال^۴ می‌نامیم (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۴)؛ و اضافه می‌کند:

«کمال هر قوه‌ای درک جزئی‌ترین امور است به نحوی که هیچ چیزی از نظرش دور نماند درک سریع و دقیق

زیبایی و زشتی نیز حاکی از کمال ذوق ماست» (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۶).

پس لطافت ذوق و خیال از اصلی‌ترین شاخصه‌های یک داور حقیقی و خوب است.

۲-۱. تمرین و ممارست

دومین مشخصه‌ای که هیوم برای داوران راستین و منتقدین واقعی ضروری می‌داند تجربه، تمرین و ممارست در یک نوع هنر خاص برای تشخیص زیبایی‌های آن است. اگرچه ذوق افراد مختلف باهم متفاوت است، اما تمرین، آموزش و یادگیری در بهبود و پالایش ذوق مؤثر است. از نظر هیوم یکی از عواملی که ذوق را پالوده‌تر نموده و قدرت می‌بخشد و دارنده آن را برای رسیدن به درجه داور راستین سوق می‌دهد، ممارست و تمرین در هنرها است:

«هیچ چیزی بهتر از تمرین و ممارست در هنری خاص و تفحص و تأمل مدام در نوع خاصی از زیبایی

موجب رشد و پرورش این استعداد نمی‌شود. هنگامی که اعیان مختلف، نخستین بار معروض چشم یا تخیل

واقع می‌شوند، احساس ملازم با آن‌ها مبهم و پریشان است؛ و ذهن، در حد وسیعی، ناتوان از اظهار نظر

درباره محاسن و معایب آن‌هاست ... ذوق نمی‌تواند شایستگی‌های متعدد اثر را درک کند، ولی چنانچه به

چنین شخصی اجازه دهیم که درباره آن اعیان کسب تجربه کند، احساس وی دقیق‌تر و پسندیدنی‌تر خواهد

شد: او نه تنها زیبایی‌ها و نقص‌های هر جزء را درک می‌کند، بلکه انواع برجسته هر کیفیت را بازمی‌شناسد،

و ستایش یا نکوهش درخوری را ارزانی آن می‌دارد» (هیوم، ۱۳۹۳: ۳۲۷-۳۲۶).

تمرین و ممارست در داوری دقیقاً مشابه تمرین افراد برای یادگیری هنری خاص است، یعنی مثلاً همان‌طور که یک هنرآموز موسیقی در اثر تمرین در نواختن آهنگ‌ها مهارت کسب می‌کند و این مهارت به نوبه خود وی را در صدور حکم دقیق زیبایی‌شناختی یاری می‌کند. روشن است که یک موسیقی‌دان ماهر در تشخیص ظرافت‌های ملودی‌ها بسیار دقیق‌تر از کسی است که اصلاً از موسیقی سررشته‌ای ندارد.

۳-۱. مقایسه

1. Practice

2. Comparison

3. Prejudice

4. delicacy of imagination

مقایسه نه فقط در دیدگاه‌های معرفت‌شناختی هیوم اهمیتی تعیین‌کننده دارد و فقدان آن از عوامل مهم خطای معرفتی است، بلکه در حوزه زیبایی‌شناسی نیز از عوامل پالودگی ذوق و از مشخصات داوران راستین به شمار می‌آید. اگر فردی فاقد این مشخصه باشد، یعنی انواع زیبایی را به‌طور مکرر با همدیگر مقایسه نکند، نمی‌تواند درباره زیبایی‌ها اظهارنظر نماید. فایده دیگر مقایسه این است که می‌توان از طریق آن درجات مختلف زیبایی را در آثار هنری تشخیص داد. چه بسا یک هنری تا حدی از زیبایی برخوردار باشد و شخصی که با یک نوع مشخص و منفرد آن مواجه اثر می‌شود، رأی به زیبایی آن بدهد درحالی که ممکن است آثار هنری با درجه بسیار زیباتر از آن وجود داشته باشند. از نظر هیوم، فقدان مقایسه در عمل صلاحیت ناقد را از او می‌ستاند، چون نسبت دادن زیبایی به امر زیبا لزوماً کاری سلسله مراتبی و مشکک است:

«شخصی که فرصت قیاس انواع مختلف زیبایی را نیافته، برای اظهارنظر درباره هر شیئی یا عینی که معروض او واقع می‌شود، هیچ‌گونه صلاحیتی ندارد. صرفاً به کمک قیاس است که اوصاف ستایش یا نکوهش را تعیین می‌کنیم، و می‌آموزیم که چه درجه‌ای از هر کدام را به انواع زیبایی‌ها نسبت دهیم» (هیوم، ۱۳۹۳: ۳۲۸).

از آنجاکه هیوم به تفکیک میان هنر فاخر و هنر نازل باور دارد، تفکیکی که امروزه تا حدی مورد مناقشه قرار گرفته است، در نتیجه معتقد است داور و ناقدی که دیدگان او به آثار نازل و خام عادت کرده باشد و هرگز اثری ناب و والا را مشاهده نکرده باشد، چگونه می‌تواند نازل بودن آناری را که با آن‌ها سروکار دارد، تشخیص بدهد؟ هیوم معتقد است:

«هنرها، حتی اگر از فرم اولیه و سادگی نیز برخوردار باشند، می‌توانند یک انسان عامی را که در انواع زیبایی‌ها غور نکرده، به تحسین وادار نماید. اما فقط کسی که درباره هنرهای ملت‌ها و دوره‌های مختلف تحقیق نموده و مقایسه‌ها کرده است، زیبایی واقعی و ظرافت‌های پنهان آن را از نمونه‌های سست هنر تشخیص می‌دهد» (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۹).

۴-۱. دوری از پیش‌داوری

پیش‌داوری و تعصبات بی‌جا یکی دیگر از عواملی است که جلوی قضاوت درست را می‌گیرد. هیوم در اثر «درباره معیار ذوق» در امر پیش‌داوری دو نکته جداگانه را ذکر و در نظر می‌گیرد:

نخست اینکه، داور باید خود از تعلقات ذهنی و علایق خویش رها شود. دوم آن‌که، تعلقات، عقاید و احساسات شنوندگان و جامعه هدف را در نظر بگیرد، برای قضاوت صحیح انسان باید تعلقات خاطر و دوستی‌ها و دشمنی‌های شخصی خود را با پدیدآورنده اثر نادیده بگیرد؛ حتی موقعیت خود را فراموش کند و ضمن همدلی با آن‌ها بتواند احساساتشان را برانگیخته نماید (هیوم، ۱۳۸۸: ۲۹).

در غیر این صورت کسی به عقاید منحرف‌شده او واقعی نخواهند نهاد. اما این امر تنها مؤلفه لازم نیست و برای داوری درباره یک اثر و حتی عقیده، فقط دوری از پیش‌داوری و تعصب و قرار گرفتن در نظرگاهی عادلانه کافی نیست بلکه برای اینکه بتوان زیبایی‌های مستتر در آثار و عقاید را دریافت، باید با پدیدآورندگان آن همدل شد تا بتوان داوری درستی داشت. و اگر منادی چنین رفتاری نکند داوری‌هایش مورد پذیرش نخواهد بود:

«کسی که تحت تأثیر پیش‌داوری‌ها قرار گرفته، نه تنها از این شرط مذکور تبعیت نمی‌کند، بلکه لجبازانه بر موضع طبیعی خود اصرار می‌ورزد، بی‌آنکه از منظری صحیح به اثر بنگرد. اگر مخاطبان اثر افرادی از اعصار یا ملل مختلف باشند، منتقد دیدگاه‌ها به پیش‌داوری‌های خاص آن‌ها را کنار می‌دهد و مالمال از تعصبات عصر و سرزمین خود از عجولانه آن چیزهایی را محکوم می‌کند که مخاطبان خاص اثر زبان به تحسین آن‌ها گشوده‌اند» (هیوم، ۱۳۸۸: ۳۰).

بدین ترتیب احساسات چنین داوری انحراف کشیده می‌شود و ذوق وی آشکارا از معیار راستین فاصله می‌گیرد، و مثلاً همه اعتبار و مرجعیت خود را یکسر از دست می‌دهد. این بحث هیوم بعداً در نقد سوم و زیبایی‌شناسی کانت توسعه یافت؛ وی تفسیری بسیار مفصلی از این ایده را ارائه داد که داوری زیباشناسانه باید مستقل از امیال انسان بوده و ضروری است عاری از علاقه و به اصطلاح بی‌علقه باشد. (آداجیان و سارول، ۱۳۹۵: ۶۹-۶۸). این موضوع یک بار دیگر تأثیر هیوم بر زیبایی‌شناسی را نشان می‌دهد.

۵-۱. حس خوب یا ذوق سلیم

حس خوب نیز همچون لطافت خیال از دیگر مشخصات داور راستین است که می‌توان از داستان سانچو برداشت نمود. هیوم در ذیل مبحث حس خوب، عقل سلیم و فهم را مطرح نموده است.^۱ گویی او اعتقاد دارد حس خوب حسی است که با عقل سلیم عجین بوده و حتی با آن یکی می‌شود و عقل برای فعالیت صحیح آن ضروری است. هر آنچه تاکنون در خصوص مشخصات یک ذوق پالوده ذکر شد و باید در داور راستین وجود داشته باشد، با حس خوب و ذوق سلیم به سرانجام می‌رسد، حس خوب باید با دوری از پیش‌داوری، مقایسه و در نظر گرفتن جزئیات یک اثر و در نظر گرفتن غایتی که آن هنر برای به وجود آمده، به حکمی درباره آن اثر دست یابد که نتیجه‌اش نشان دادن زیبایی و یا نقص واقعی اثر است. پس حس خوب در راه رسیدن به این قضاوت صحیح از عقل و خیال نیز کمک می‌گیرد.

«پیش‌داوری‌ها، حس زیبایی را هم مخدوش می‌سازد. ممانعت از تأثیر پیش‌داوری‌ها در فهم و ذوق وظیفه تمیز (شعور) است. همان‌گونه که در مورد سایر قوا صادق است، در مورد ذوق نیز، اگر عقل جزء ضروری آن نباشد، دست کم برای فعالیت این قوه لازم است. همه آثار باشکوه نبوغ، محصول رابطه متقابل اجزا است: کسی که ظرف اندیشه‌اش گنجایش درک همه اجزا را نداشته باشد و نتواند به‌منظور درک یکپارچگی و وحدت کل، به مقایسه اجزا پردازد، هرگز نمی‌تواند زیبایی‌ها یا نقص‌ها را تشخیص دهد» (هیوم، ۱۳۸۸: ۳۱-۳۰).

هیوم عقیده دارد هر نوع اثری، حتی شاعرانه‌ترین اثر، زنجیره‌ای از قضایا و استدلال‌هایی است که به واسطه رنگ‌آمیزی خیال تغییر ماهیت داده‌اند مثلاً در تراژدی شعر و حماسی باید متناسب با شخصیت و موقعیت‌شان استدلال کنند، بیاندیشند، استنتاج و عمل کنند. فقدان قوه حکم و نیز نقصان در شاعر برای درک چنین ظرافت‌هایی ضروری است. پس حضور عقل سلیم در آن ضروری است. وی همچنین در اصول اخلاق آورده است که:

«وجود عقل‌ورزی و استدلال‌های زیادی برای فراهم شدن راه احساس، تبیین موضوع آن و مشخص شدن روابط پیچیده لازم است تا تمایزهای ظریف مشخص گردد. به‌ویژه از میان انواع زیبایی در هنرهای زیبا عقل‌ورزی فراوانی لازم است تا برخی کج‌دائگی را با استدلال و تأمل، تصحیح کرد» (هیوم، ۱۳۹۶: ۲۱).

زنگویل در توضیح این عنصر از مشخصات داور راستین می‌گوید:

«حس خوب عملکرد توانایی‌های شناختاری ماست که در موارد مختلف از جمله دوری از پیش‌داوری، درک و مقایسه اجزا یک اثر، ارزیابی غایت یک اثر و به نحوی کلی‌تر برای فهم طرح و شخصیت‌های مطرح‌شده در آن، جهت پی بردن به مشخصات بازنمود شده در اثر، از کارکردهای حس خوب است» (زنگویل، ۱۳۹۰: ۲۰).

بنابراین مشخص است برای قضاوت صحیح در مورد زیبایی همکاری تنگاتنگ عقل و احساس ضروری است اما این امر در قامت داوران راستین تجلی می‌کند که اینجا هیوم گویی پرشی را انجام داده و از اصول کلی، معیار ذوق و اصول هنر به دارندگان ذوق خوب که افرادی نادر هستند گذر کرده (کاستلو، ۲۰۱۳: ۵۴) و آن را نوعی ضعف یا مستی در کلیت نظریه ذکر کرده‌اند. به نظر نگارنده این انتقاد چندان کارگر نیست. اولاً به این دلیل که بالاخره هر معیاری را، حتی اگر عقلی نیز باشد، یک انسان بکار می‌گیرد. ثانیاً به‌جز ذوق خوب بقیه مشخصات داور راستین مثل دوری از پیش‌داوری، ممارست و مقایسه برای هر فردی قابل دستیابی است. این امر در همه حرفه‌ها، صناعات و علوم و مهارت‌ها صادق است و باید فرد مستعدی پس از طی مراحل طولانی به مرتبه استادی برسد و داوری زیباشناسانه و هنری نیز از این قاعده مستثنی نیست.

اما بحث مهم دیگری اینجا رخ می‌نماید و آن شناسایی این متخصصان توسط افراد عادی و رجوع به داوری آنان است که کار چندان راحتی نیست. هیوم پس از بحث مفصل معیار ذوق و مشخصات داور راستین در اواخر اثرش چگونگی یافتن این افراد را مطرح می‌کند در عین اذعان به سختی، گیج‌کننده بودن و نیاز آن به بحث‌های گسترده، معتقد است اگرچه چنین افرادی بسیار نادرند اما به سادگی از دیگران متمایز می‌شوند (هیوم، ۱۳۹۳: ۳۳۳). جرج دیکی از متخصصان برجسته هیوم و زیبایی‌شناسی معتقد

^۱ در دکارت نیز حس خوب good sense با عقل سلیم common sense یکی می‌شود.

است علیرغم تلاش زیاد هیوم برای حل این مشکل، کار وی نقص داشته و به شکست می‌انجامد. یعنی کسی که خود ذوق لطیف نداشته باشد نمی‌تواند این مشخصه را در دیگران تشخیص دهد. دیکی مثال می‌آورد:

«فرض کنید من بتوانم برتری فهم شخصی را در ریاضیات و موسیقی نسبت به دیگران تشخیص دهم، این امر در صورتی است که خود نیز فهم درستی از ریاضی و موسیقی داشته باشم اما همین امر نیز توانایی و صلاحیت او را در هنرهای دیگر نظیر موسیقی و شعر اثبات نمی‌کند» (دیکی، ۱۹۹۶: ۳۴).

یعنی دیکی می‌خواهد بگوید برای شناخت منتقد خوب و داور راستین، درجه‌ای از قریحه در افراد عادی جامعه نیز لازم است. اما با وجود طرح این مشکل، دیکی روش هیوم را یکسره باطل نمی‌داند و معتقد است راه‌حل آن در اثر *درباره معیار ذوق* آمده است. اشاره دیکی به عبارتی در فقره‌های واپسین این اثر است که او آن را «کلید هیوم»^۱ و روش او برای فهم این مسئله غامض می‌داند: «بسیاری از آدمیان هنگامی که به حال خود رها شوند جز ادراک ضعیف و مبهمی از زیبایی ندارند و، با این همه می‌توانند از هر زیبایی‌ای لذت ببرند. آنگاه که کسی توجه ایشان را به خود جلب کند هر که به جرگه تحسین‌کنندگان شاعر یا خطیب واقعی بگردد سبب گروهی تازه خواهد شد... بر اساس فقره فوق، اگر کسی بتواند زیبایی در یک هنر را به من نشان دهد که قادر به تشخیص آن نیستم، لاقلاً این شاهد را در دست دارم که او در این زمینه از من بهتر است حتی اگر در کل منتقد خوب و داور راستین نباشد» (هیوم، ۱۳۹۹: ۲۹۶).

بنابراین از طریق همین شناخت ضعیف زیبایی که اکثر افراد توانایی آن را دارند، گرایش‌هایی تازه‌ای که به سمت یک فرد صورت می‌گیرد که داور راستین و منتقد خوب شناخته می‌شود. این پنج فاکتور مشخصات داوران راستین بودند که مورد بررسی قرار گرفتند. نظر مشترک این متخصصان در مورد زیبایی یک اثر هنری صائب و قابل اعتماد است. البته لازم است اشاره کنم که برخی محققان یک مورد دیگر نیز به این ویژگی‌ها افزوده و آن‌ها را در عدد شش منحصر کرده‌اند.^۳ در خاتمه این مبحث لازم است اشاره کنم باوجود اینکه هیوم درصد ارایه معیاری کلی و ابزاری قطعی برای داوری احکام زیبایی‌شناسی است؛ اما پس از این بحث‌های مفصل خود درباره معیار، متوجه است که موارد دیگری وجود دارند که در خصوص آن‌ها نمی‌توان رای قطعی و یقینی صادر کرد و علیرغم تلاش‌هایش برای یکدست نمودن فهم و ادراک ناسازگار انسان‌ها، همچنان دو منشأ اختلاف باقی می‌مانند. (۱) خلق و خوی متفاوت هر کس (۲) آداب و رسوم هر عصر و کشور. طبق نظر هیوم یافتن معیاری برای یکسان کردن افکار در این موارد بی‌ثمر است. مثلاً جوانان به ماجراهای عشقی و عاطفی علاقه‌مند هستند و سال‌خوردگان تأملات و بحث‌های فلسفی را ترجیح می‌دهند.

«چه بسا اووید^۴ در بیست سالگی نویسنده محبوب خوانندگان باشد، هوراس^۵ در چهل سالگی و حتی تاسیتوس^۶ در پنجاه سالگی ... فردی از امری والا لذت می‌برد آن دیگری از عشق و دلبری و یکی دیگر از شوخی و استهزا. ممکن است شخصی کمال‌جو باشد و به عیب‌های موجود در اثر هنری حساسیت نشان دهد اما فردی دیگر کاستی‌های هنری را به خاطر زیبایی شورانگیز آن نادیده بگیرد. همچنین برخی طرفدار ایجاز و تعدادی کلام مطول را دوست دارند بنابراین در مورد خلق و خوی هیچ‌گونه معیاری برای قضاوت قطعی وجود ندارد. درباره رسوم و شخصیت‌های مربوط به هر عصر و کشور خاص نیز همین منوال جاری است

^۱. Hume's Key

^۲. در زبان فارسی سه ترجمه از اثر *درباره معیار ذوق* هیوم موجود است که ترجمه محسن کرمی به عبارات جورج دیکی و قلم او بسیار نزدیک‌تر بود بنابراین در اینجا از آن استفاده کردم.

^۳. در اینجا لازم است اشاره کنم که زنگویل بر تعداد مشخصات داوران راستین از نظر هیوم یک مورد دیگر یعنی آرامش ذهن نیز افزوده و آن‌ها را در عدد شش منحصر کرده و می‌گوید: هیوم به منشأ دیگری نیز اشاره دارد که در هیچ‌کدام از پنج مشخصه‌ای که برای داوران گفته شد، جای نمی‌گیرد «نوعی آرامش ذهن، به یاد آوردن اندیشه، توجه مناسب به موضوع، اگر هریک از این‌ها در کار نباشد تجربه‌ایمان بی‌اساس خواهد بود و درباره زیبایی جهان گستر و کلی نمی‌توانیم داوری کنیم» (زنگویل، ۱۳۹۰: ۲۰).

^۴. Ovid

^۵. Horace

^۶. Tacitus

آدمی از رسوم سازگار با کشور خود بیشتر لذت می‌برد تا بیگانگان. مثلاً جوان امروز کمتر از قصه شاه‌دختی که در حال بردن آب از سرچشمه است و یا داستان‌های شکار شاهان کمتر متلذذ می‌شود» (هیوم، ۱۳۸۸: ۳۷-۳۵).

این همان جنبه نسبی‌گرایی فلسفه هیوم است که هیچ‌گاه نمی‌توان به‌طور کامل از آن خلاص شد حتی در بحث مهمی چون معیار که در آن سعی می‌کند قوانینی کلی ارائه دهد. از همین روست که جرج دیکی معتقد است با اینکه هیوم رهیافت داور راستین را بسط داده تا نشان دهد که در هنگام بروز اختلاف‌نظر، ممکن است بتوان طرف دارای حق دعوا را معلوم کرد اما باز نسبی‌گرایی کاملاً از میان نمی‌رود:

«به عقیده من اگر تنها تفاوت‌های مربوط به اعتبار شناختی داوران ذی‌صلاح مطرح باشد، رهیافت او قرین توفیق است. اما هیوم خود نیز تصدیق می‌کند که تفاوت‌های ناگزیری وجود دارد که از جنبه انفعالی (عاطفی و خلقی) وجود ما نشأت می‌گیرد؛ یعنی نتیجه می‌گیرد که درجه معینی از نسبی‌انگاری اجتناب‌ناپذیر است و من در این باب با او موافقم» (دیکی، ۱۳۹۳: ۱۰۶).

این داوران راستین به عنوان متخصصان زیبایی‌شناسی، نظرشان در شناخت زیبایی و ارزش کارهای هنری فصل‌الخطاب است؛ همین موضوع در فلسفه اخلاق نیز توسط متخصص اخلاقی انجام می‌گیرد و جز در برخی ویژگی‌ها که مفسران نادری نیز اشاره کرده‌اند، ویژه‌گی و کارکرد آنها یک‌سان است. تفاوت جزئی آنان را نیز در پایان مقاله خواهیم آورد.

۲. متخصص اخلاقی

دیدیم هیوم در معیار ذوق و زیبایی‌شناسی از «داور راستین» و یا «منتقد واقعی» بحث می‌کند که در درک زیبایی سرآمد است و با پنج عامل ذوق لطیف، حس قوی، تمرین و ممارست، مقایسه و خودداری از پیش‌داوری به این مرتبه می‌رسند. به همین قیاس باید دید که آیا در اخلاق نیز امری متناظر با آن وجود دارد یا نه؟ با نگاهی موشکافانه به آثار هیوم، جواب مثبت است اگرچه سخن وی در این باب اگرچه به‌اندازه زیبایی‌شناسی مشهور نشده است ولی او در اخلاق نیز از «منتقد خوب اخلاقی» یا «متخصص اخلاقی» سخن به میان می‌آورد و در آثار مختلف شواهد آن موجود است.

اما ابتدا لازم است بدانیم آنچه امروزه در فلسفه از آن با عنوان متخصص اخلاقی یاد می‌شود، کیست و چه ویژگی‌هایی دارد تا کار مقایسه را راحت‌تر انجام دهیم. جولیا درایور به این سؤال که آیا متخصص اخلاقی وجود دارد یا نه؟ جواب مثبت می‌دهد و خصوصیات را در سه ساحت برای این فرد ذکر می‌کند. به نظر او:

«متخصص اخلاقی به‌عنوان صادرکننده حکم اخلاقی، بهتر از دیگران به احکام اخلاقی درست دست می‌یابد، به‌عنوان یک عامل اخلاقی در عمل به اخلاق بهتر از دیگران است و در مقام تحلیل اخلاقی نیز، بصیرت و مهارتی بهتر از افراد معمولی دارد» (درایور، ۲۰۱۴: ۲۸۱؛ ۲۸۳).

طرفداران نظریه متخصص اخلاقی فراوانند و مخالفان این دیدگاه مورد نقد قرار گرفته‌اند؛ مثلاً پیتر میلر در مقاله‌ای با عنوان «متخصص اخلاقی کیست» به این مخالفان اشاره می‌کند و معتقد است اگر کسی مثل رایبل وجود متخصص اخلاقی را انکار می‌کند، مهم‌ترین و استوارترین دلیلش این است که ماهیت اخلاق، معرفت نیست بلکه احساس است و چیزی برای شناختن در این مبحث وجود ندارد بنابراین وجود متخصص اخلاقی غیرممکن است (رایبل، ۱۹۵۷).^۱ اما قسمت جالب ماجرا همین جواب و روش هیوم است که در عین اعتقاد به وابستگی اخلاق احساس، باز نقشی برجسته برای متخصص اخلاقی قایل است.

۱. البته شایسته است اینجا ولو به صورت خلاصه اشاره کنم که باید میان فیلسوف اخلاق و متخصص اخلاقی فرق گذاشت و این دو یکی نیستند. همانطور که آیر گفته است احمقانه و گستاخانه است که فیلسوفان را قهرمانان اخلاق بدانیم و یکی از دلایلی نارضایتی مردم فلسفه اخلاق، این تلقی اشتباه آنهاست که فیلسوفان اخلاق را با راهنمای اخلاقی یکی می‌گیرند (Ayer, 1972, 246) و یا این دیدگاه که، شغل حرفه‌ای فیلسوفان اخلاق این نیست که بگویند مردم چه چیزی را باید و یا نباید انجام دهند و آنان را برای انجام وظایفشان تشویق و توصیه کنند (Broad, 2014, 244) زیرا همانطور که بانا باشور در یکی از آخرین تحقیقات در این موضوع آورده است که رفتار از روی فضیلت (کار متخصص اخلاقی) مهارت‌هایی لازم دارد که از ساختن احکام اخلاقی (کار فیلسوف) جداست. ممکن است یک فیلسوف اخلاق که احکام اخلاقی خوب را تبیین می‌کند، یک عامل اخلاقی خوب نباشد (bashur, 2020, 476) بنابراین توانایی صدور احکام مناسب که کار یک فیلسوف اخلاق است برای رفتار فضیلت‌مندانه نه ضروری است و نه کافیست اما همانطور که دیدیم متخصص اخلاقی، یک عامل اخلاقی و فردی ایده‌آل در ساحت عمل است و در شرایط پیچیده می‌تواند بهترین تصمیم‌ها را بگیرد.

پس روشن شد که در سنت اخلاق معاصر آموزه متخصص اخلاقی وجود دارد. ادعای مقاله حاضر نیز این است که مفاد متخصص اخلاقی در فلسفه اخلاق هیوم نیز طرح گردیده اگرچه معروف نشده است. کاستلو از معدود افراد قایل به این نظر، طی مبحثی مهم در کتاب *زیبایی‌شناسی و اخلاق در فلسفه دیوید هیوم* با ذکر شواهد مختلف از وجود انسان‌های بافضیلت در تاریخ می‌گوید: همان‌طور که در معیار ذوق منتقدان و داوران راستین وجود داشتند، درست به همان صورت در بحث اخلاق نیز، متخصص اخلاقی وجود دارد. در آنجا نظر داور راستین در تشخیص زیبایی و خواست ذوق، معیار و ملاک بود، متخصص اخلاقی نیز به‌عنوان شخصی ایده‌آل نشان می‌دهد که انسان باید چطور رفتار کند تا از نظر اخلاقی فردی خوب و بافضیلت باشد. کاستلو ذکر می‌کند:

«اولاً متخصص اخلاقی بهترین فاعل اخلاقی است و به این اعتبار می‌تواند الگو و معیار اخلاق واقع شود. در درجه بعدی او بهتر از هر کس دیگر می‌داند که گزاره‌های کلی اخلاقی را چگونه در عمل به کار ببندد، کاری که از عهده همگان بر نمی‌آید. همچنین تشخیص رفتار درست در موقعیت عملی کار اوست. باید توجه داشت که متخصص اخلاقی مقوله‌ای آرمانی است، چون از قواعدی سخن می‌گوید که هرچه بیشتر دنبال بشوند و مورد تبعیت قرار بگیرند، همیشه به صادق شدن حکم و داوری اخلاقی منجر می‌شوند و به مشخصه شخص دارای منش خوب مبدل می‌گردند. مهم‌ترین لازمه نزدیک شدن به این وضعیت آرمانی، بی‌طرفی است. البته آرمانی بودن متخصص اخلاقی به معنای فراانسانی بودن او نیست. بنابراین، متخصص اخلاقی در عین آرمانی بودن، دسترس‌پذیر هم هست. اعمال هر انسانی ترکیبی است از فضیلت و رذیلت. متخصص اخلاقی انسانی است واقعی که به سمت به حداقل رساندن رذیلت خود حرکت می‌کند و کمترین فاصله را با آن دارد» (کاستلو، ۲۰۰۷: ۳۶-۳۳).

کاستلو در اثری دیگر می‌گوید:

«در هر دو قلمرو، یعنی زیبایی‌شناسی و اخلاق، معیارهایی کلی وجود دارند و نیز افرادی هستند که توانایی تفکر و تأمل در رفتارها و اصلاح داوری‌های خطاآلود را پیش فرض می‌گیرند. به این دلیل است که با اندکی کوشش می‌توان در فلسفه اخلاق هیوم مبحثی را یافت که با «داوری راستین» درباره معیار ذوق قابل‌مقایسه است. مثلاً نظر اتکینسون^۱ در این باب را آورده که: هیوم کوشیده است تا مفهوم «داوری راستین» را با عنوان «منتقد خوب» در اخلاق نیز عرضه بدارد، اما، به جز یک ارجاع به انسان واجد خلق‌وخوی معتدل^۲ در این باب کار دیگری انجام نمی‌دهد» (کاستلو، ۲۰۰۴: ۱۱۱-۱۱۰)؛

البته برخلاف سخن منقول از اتکینسون در ادامه خواهیم دید که شاهد تایید کننده متخصص اخلاقی فقط فقره فوق نیست و اگر نگاهی فراگیر و موشکافانه به آثار هیوم داشته باشیم، این موضوع خود را بیشتر نشان می‌دهد.

۱-۲. اصول کلی

هیوم همچون زیبایی‌شناسی به وجود اصول کلی در اخلاق نیز معتقد است که فضایل بر اساس آن‌ها تعیین می‌شوند. او در جاهای مختلف از جمله در بخش اول اصول اخلاق در این باب سخن می‌گوید و معتقد است این اصول نه از طریق عقل، بلکه از تجربه و مشاهده اعمال و رفتارهای بشری به صورت تجربی بدست می‌آیند و استقرایی‌اند. باید روش لمی برای حصول به آن‌ها را کنار گذاشت چون این روش با توانایی‌ها و طبیعت بشری متناسب نیست (هیوم، ۱۳۹۵: ۱۲-۴) فقرات دیگر نوشته‌های هیوم نشان می‌دهند که باوجود این اصول کلی، بشر از خطا بری نبوده و هرکسی قادر به تشخیص رفتار درست نیست. باید فردی خبره، مسلط و صاحب خلق‌وخوی سلیم این کار را بر عهده گیرد و قریحه او در کسب این راه بسیار تعیین‌کننده است زیرا همچون زیبایی‌شناسی احساس و ذوق نقش اصلی را داشته و فرد باید در موقعیت‌های انضمامی این اصول را بکار ببند.

حال با توجه به این مسئله و اذعان برخی محققان به وجود آموزه متخصص اخلاقی در آثار هیوم، وارد فقرات مربوطه می‌شویم. در رساله درباره طبیعت انسانی فقره‌ای است که منظور اتکینسون هم همان بوده و هیوم در آنجا درباره تفاوت‌های لذت حاصل از زیبایی اخلاقی با انواع لذت‌های دیگر می‌گوید:

¹. Atkinson

². A man of Temper

«انسان سرد و گرم چشیده و دارای قوه تشخیص می‌تواند خود را از این توهمات حفظ کند. به همین نحو، هرچند یقینی است که یک صدای موسیقایی چیزی نیست جز صدایی که به‌طور طبیعی نوع خاصی از لذت را به بار می‌آورد؛ باین‌حال آگاهی از این حقیقت برای آدمی دشوار است که صدای دشمن نیز مطبوع و یا موسیقایی است. اما کسی که گوش ورزیده‌ای دارد و بر خویش فرمانرواست، می‌تواند این احساسات را از هم جدا کند و هرآن چیزی را که تحسین پذیر است، تحسین کند» (هیوم، ۱۳۹۷: ۲۵۶).

فقره فوق در رساله از نظر صراحت اشاره به متخصص اخلاقی منحصر به فرد است. هیوم در اینجا ویژه‌گی‌هایی برای فرد دارای خصلت معتدل می‌شمارد که با مشخصات داور راستین تطابق دارد. یعنی کسی که سرد و گرم چشیده است (تجربه و تمرین دارد) و دارای حس و طبع قوی است (ذوق لطیف دارد) و بر خود فرمانرواست (از پیش‌داوری بری است). اما چنانکه گفتیم این تنها شاهد در آثار هیوم نیست. اگر به بخش‌های پنجم، ششم، نهم و ضمیمه چهارم/اصول اخلاق نگاهی تحلیلی بیاندازیم چهره کامل اخلاقی را که به نقد رفتارهای نادرست می‌پردازد، مشاهده خواهیم کرد. مثلاً در هنگام بحث از اینکه انسان‌ها اغلب منافع خود را در نظر می‌گیرند و یا با خویشان و نزدیکان خود همدلی بیشتری داشته و طبیعتاً سود و زیان آن‌ها را در نظر می‌گیرند در حالی که ذات اخلاق دیگرخواهی است، می‌گوید:

«اما دقیقاً به همین دلیل ضروری است که در داوری‌های خود در باب ویژگی‌های اخلاقی انسان‌ها همه این تفاوت‌ها را نادیده بگیریم و بیشتر به امور عمومی و اجتماعی توجه کنیم. به علاوه خود ما همواره موقعیت‌مان را در قبال امور جزئی تغییر می‌دهیم، و هرروزه با انسان‌هایی برخورد می‌کنیم که موقعیتشان کاملاً با ما متفاوت است، و اگر بخواهیم موضوع و دیدگاه خود را حفظ کنیم هرگز نمی‌توانیم با ایشان معاشرت داشته باشیم. از این‌رو تعاملات احساسی در جامعه و مصاحبت‌های اجتماعی، ما را به‌سوی اتخاذ یک معیار تغییرناپذیر عمومی سوق می‌دهد که به‌واسطه آن ویژگی‌های اخلاقی افراد را رد یا تایید می‌کنیم» (هیوم، ۱۳۹۶: ۸۵).

پس هم‌چنانکه ذات اخلاق با دیگری، زیست اجتماعی است و در جامعه معنی پیدا می‌کند. هیوم نیز دنبال فردی است که در داوری اعمال، موقعیت شخصی خود را فراموش کرده و سود عمومی و همگانی را تشخیص دهد و چنان رفتاری را ترویج نماید. افزون بر این‌ها فقره ذیل رساله نیز وجود دیدگاهی کلی برای امکان مکالمه و دیالوگ میان دو نفر و دوری از تقابل و رسیدن به منظری واحد در داوری را الزامی فرض می‌گیرد که باید بر اساس اصول کلی، رفتارها داوری کنیم نه طبق وضع فعلی و شرایط یک دوره زمانی خاص.

«هر شخص خاص در رابطه با دیگران وضعیتی ویژه و منحصر به فرد دارد؛ و اگر هر کدام از ما شخصیت‌ها و اشخاص را فقط آن‌گونه در نظر می‌گرفتیم که از منظر منحصر به فرد خودمان پدیدار می‌شود، امکان نداشت که بتوانیم با اصطلاحاتی معقول با یکدیگر سخن بگوییم. بنابراین، برای این که از چنان تقابل‌هایی دوری بکنیم و به داوری باثباتی درباره اشیا دست یابیم، بر منظرهایی ثابت و کلی تمرکز می‌کنیم؛ و فارغ از وضعیت فعلی خود، همیشه در فکر خویش خود را در آن منظرها قرار می‌دهیم» (هیوم، ۱۳۹۷: ۳۸۶).

هیوم در پژوهش دوم باز بر نقش اجتماعی متخصص اخلاقی و تشخیص رفتارهای مفید به جامعه تأکید می‌کند. از نظر هیوم هدف از تعیین متخصص اخلاقی، منافع اجتماعی مترتب بر این عمل است.

«وجود متخصص اخلاقی باعث می‌شود تا افق دید آدمی از حدود منافع کوتاه‌مدت شخصی فراتر برود و دیدگاهی را برگزیند که میان او و انسان‌های دیگر مشترک است و سیمی را به صدا درآورد که همه انسان‌ها با آن همدلی و توافق دارند» (هیوم، ۱۳۸۸: ۱۳۷).

^۱ این دیدگاه هیوم بعدها در فلسفه اخلاق معاصر به‌صورت نظریه ناظر آرمانی درآمد. از ویژگی‌های ناظر آرمانی بی‌طرفی، علم به واقعیات اخلاقی و آگاهی عاطفی به دیدگاه‌های همه طرف‌های ذی‌مدخل است (تالاور، ۱۳۹۲: ۳۲۹) که در حکم اصلاحیه‌ای بر عاطفه‌گرایی به شمار می‌آید؛ اما این اصلاحیه نیز امروزه مورد انتقادات جدی است.

پس متخصص اخلاقی کسی است که منفعت بلندمدت جمعی را لحاظ می‌کند و این توانایی را دارد که به یک نظرگاه کلی دست یابد، نظرگاهی که منافع جمعی را که هدف اخلاق است، بهتر از همه تأمین می‌کند. یا در فصل نهم همان کتاب دربندهای ششم و هشتم، روش‌های رهایی از احساسات و منافع شخصی و رسیدن به دیدگاه کلی در خصوص اخلاقیات و قضاوت درباره فضیلت و ردیلت را متذکر می‌شود. مشخص است کسی می‌تواند این امر را بر عهده داشته باشد که در هیئت متخصص اخلاقی ظاهر می‌شود و یک فرد عامی قادر به انجام آن کار نیست.

اما یکی از شواهد دیگر این امر در پایان *اصول اخلاق* وجود دارد. در آنجا هیوم رسوم و اصول اخلاقی جوامع مختلف را در قالب داستانی جذاب، موسوم به داستان مردم فورلی، به بوته نقد و چالش می‌کشد؛ و به قول هورستهوس، در پی وضع معیاری است که کمابیش با منتقد و داور راستین زیبایی‌شناسی شباهت دارد (هورستهوس، ۱۳۹۵: ۳۶۳). منظور مقاله «یک گفتگو»^۱ است که هیوم آن را به انتهای کتاب ضمیمه کرده و در آنجا ضمن اشاره به تنوع فرهنگی و تفاوت‌های اخلاقی در میان جوامع اظهار می‌کند. وی به موضوع پیش‌داوری نیز پرداخته است، که کمی با تفصیل به آن می‌پردازم. وی در آنجا تأثیر سوء پیش‌داوری را برای جلوگیری از قضاوت درست، بسیار زیبا نشان می‌دهد او در آنجا داستان مردم فورلی را از زبان شخصی به نام پلامدس، که به همه جای جهان سفرها کرده است، به تصویر می‌کشد. گرچه عادت‌ها و اخلاقیات مردم فورلی متضاد و متفاوت از جامعه هیوم است، اما در میان خودشان امری مطلوب بوده و از آن‌ها به نیکی یاد می‌شود. پلامدس (راوی جهانگرد) نقل می‌کند که شبی به یک مهمانی دعوت شده بود که آنجا عشاق بسیاری در پی معشوقی بودند. راوی ابتدا پیش خود تصور می‌کرد این معشوقه باید زنی والاتبار از زنان آن دیار باشد، اما در کمال تعجب مشاهده می‌کند که معشوق مورد نظر آن جمع، پسری به نام گولکی است که خود را تقدیم یکی از معتمدان شهر به نام آلچیک می‌کند؛ این معتمد شهر، خود نیز در جوانی عاشق حکیمی به نام الکوف بوده است (هیوم، ۱۳۹۵: ۲۴۷-۲۴۶).

راوی داستان، از وجود این بی‌اخلاقی شرمگین می‌شود درحالی‌که چنین عملی در آن شهر موضوعی عادی تصور می‌گردد. داستان با شرح ویژگی‌های آلچیک این چنین ادامه می‌یابد که او یک قاتل پدرکش بوده و همچنین اوزبک، نزدیک‌ترین دوست خود را کشته است، این درحالی‌که است که از یک فردی بسیار بزرگ‌منش بوده و چندین بار جان آلچیک را نجات داده بود (هیوم، ۱۳۹۵: ۲۴۸-۲۴۷). راوی در کمال تعجب مشاهده می‌کند که این رفتارهای آلچیک در فورلی مورد تحسین بسیار قرار می‌گیرد. البته طبیعی است که حاضران از شنیدن داستان فورلی از زبان این جهانگرد بسیار تعجب کرده و رفتارهای آن قوم را بسیار زشت می‌شمارند.

اینجا هیوم قسمت جالب ماجرا را رو می‌کند و اسامی واقعی تاریخ تمدن غربی را جایگزین نام‌های عجیب‌وغریبی که ذکر شد، می‌کند و می‌گوید:

«این اعمال و رفتاری را که شما زشت می‌پندارید، دقیقاً شبیه‌سازی قتل امپراتور ژولپوس قیصر است که

مردم آن سال‌ها مجسمه قاتلان قیصر را در معابد و شهرها نصب کرده‌اند» (هیوم، ۱۳۹۵: ۲۴۸)..

می‌خواهم خاطر نشان کنم اگر اهل فلسفه، درست دقت کنند رابطه الکیبیادس و سقراط را نیز در قالب شخصیت‌های آلچیک و الکوف ملاحظه خواهند کرد؛ زیرا می‌دانیم که شاهدبازی در یونان مرسوم بوده و شمه‌ای از وابستگی‌های الکیبیادس با سقراط در محاوره معروف مهمانی افلاطون آمده است. بنابراین اگر این داستان‌ها متعلق به قومی فرضاً وحشی به نام فورلی باشد، مردم زشتی آن را درک می‌کنند، اما همان اعمال در فرهنگ خودشان اتفاق افتاده و درواقع تمام زشتی‌های مردم فورلی در آنتیان نیز یافت می‌شود ولی مرتکبین آن اعمال، جزء اسطوره‌های تمدن غرب و افراد بافضیلت هستند. درواقع فرهنگ و عقایدشان، آنان را از قضاوت صحیح بازمی‌دارد. هیوم مجدداً اینجا فرازی دیگر را مطرح نموده و می‌گوید:

«این ردایل که در یونان قدیم مرسوم بوده، در فرانسه جدید نیز به شکل دوئل، که پدیده‌ای شرافتمندانه

تلقی می‌شد، اتفاق می‌افتد. انسان به‌عنوان یک ناظر به‌وضوح درک می‌کند که دوئل کاری بسیار عبث

وحشیانه است. اما همین امر در فرانسه نوعی فضیلت و نشانه شرافت تلقی می‌شود» (هیوم، ۱۳۹۵: ۲۵۵-۲۵۶).

¹. a dialogue

پس ملاحظه می‌کنیم تعصب به رسومات قبیله‌ای و فرهنگی، که نوعی پیش‌داوری است، باعث می‌شود حقیقت پشت ابرها پنهان شود و عامه از تشخیص فضیلت، زیبایی وزشتی غافل گردد. اما راوی کسی که کنه این رفتارهای اخلاقی را نشان می‌دهد و در قامت متخصص اخلاقی با تکیه بر اصول کلی، می‌تواند عیب رفتارها و نحوه عمل خوب و درست را مشخص نماید.

متخصص اخلاقی باید این ریشه‌ها را تشخیص دهد و بر اساس آنچه در قسمت اخلاق آمده، او به اعمال و رفتارها می‌نگرد و فضایل را بر اساس فایده‌مند بودن یا خوش‌آیند بودنشان برای خود یا دیگران تشخیص می‌دهد. فقط متخصص اخلاقی می‌تواند از این تفاوت‌ها و بلکه تناقض‌های رفتاری ظاهری فراتر رفته و بنیاد مشترک نهفته در پس آن‌ها را دریابد. این منتقد اخلاق باید تجربه وسیع داشته و سفرها کرده باشد، با عقل سالم در مورد رفتارها قضاوت کند، نه بر اساس خرافه و دین نادرست؛ و نیز از لذت، تلقی صحیح داشته باشد و در کمال آرامش و صداقت رفتارهای بشر را بازنگری کند (هیوم، ۱۳۹۵: ۲۵۵-۲۵۶-۳۶۳). پس می‌بینیم که این توصیف، با توصیف «داور راستین» در زیبایی‌شناسی شباهت بسیار دارد.

۲-۲. اصلاح خطاها

همان‌طور که دیدیم در اخلاق نیز اصولی کلی وجود دارند که باید بر اساس آن‌ها فضیلت و رذیلت را تشخیص داد؛ اما باید گفت این اصول، مصونیت انسان از خطا را ضمانت نمی‌کنند و باید شخصی با شایستگی‌ها و قابلیت‌های فردی وجود داشته باشد که از آن اصول کلی، در موقعیت‌های انضمامی زندگی رفتار درست را استخراج و تشخیص دهد. براین‌اساس اصلاح خطاهای اخلاقی عامه کار دیگر متخصص اخلاقی است. مردم عادی حتی اگر منافع و لذات بلندمدت خود را در نظر داشته باشند باز اراده و عزم‌شان دچار خطا و شده و به دنبال منافع کوتاه‌مدت خود می‌روند که نتیجه آن‌هم شرمندگی است. کسانی که خلاف این روش عمل کنند افرادی حاذق هستند که شادی طولانی‌مدت و شرف انسانی را حفظ می‌کنند:

«انسانی که از مزاج استوار و خوی مستقیم برخوردار است، و مصرانه به عزم کلی خود [در ترجیح ظواهر سنجیده و همراه با حزم و دوراندیشی] متمسک است و از ظواهر فریبای لذت و نیز از فشار ناراحتی از جا نمی‌رود، بلکه برنامه‌های بلندمدتش را پیش چشم می‌دارد که به یمن آن‌ها به‌طور موازی شادی و شرف خود را تضمین می‌کند» (هیوم، ۱۳۹۵: ۱۱۷).

درواقع روشن است که خطای عامه را اصلاح و رفتار درست را مشخص می‌کند. ممکن است ادعا شود این تمایزات اخلاقی برای افراد بالغ و بزرگ‌سال عادی و دارای سرشته آشکار است می‌تواند گزینش اعمال خوب را انجام دهد اما به اعتقاد دراپور این امر در موارد پیچیده صادق نیست به‌ویژه درجایی که استفاده از علوم پیشین، موفقیت‌های قبلی و نتایج آن‌ها برای تشخیص رفتار درست لازم باشد، مهارتی بالاتر لازم است که فقط متخصص اخلاقی قادر به انجام آن کار است تا با استفاده از علوم پیشین رفتار درست را با سرعت و دقت بیشتری اتخاذ کند (دراپور، ۲۰۱۴: ۲۹۵). می‌بینیم که انجام مقایسات و مراجعه به دانش قبلی؛ نه فردی عامی بلکه یک فرهیخته حاذق را طلب می‌کند. خود دراپور نیز استنتاج‌های لازم در اینجا را نه با منطق بلکه با زیبایی‌شناسی شبیه می‌داند (دراپور، ۲۰۱۴: ۲۹۶). با دقت در مفاد نوشته حاضر، تناظر میان داور راستین و متخصص اخلاقی آشکار است. البته در برخی از موارد می‌توان ملاحظات را اظهار داشت. همچنان که در تمرین و ممارست که یکی از مشخصات پنجگانه داوران راستین بود دراپور معتقد است این امر یک ویژگی توسعه‌ای است و در تعریف متخصص اخلاقی عنصری ضروری نیست و فقط می‌تواند در روند تبدیل انسان معمولی به متخصص اخلاقی کاربرد داشته باشد از همین (دراپور، ۲۰۲۱: ۴۴۱) گویی منظور این است که در مرحله کمال متخصص اخلاقی تمرین اعمال اخلاقی نمی‌کند و آن یکی از مراحل رسیدن به این مرتبه بوده است.

نتیجه‌گیری

ملاحظه شد که هیوم در معیار ذوق و زیبایی‌شناسی از «داوران راستین» و یا «منتقدان واقعی» نام می‌برد، افرادی است که در درک زیبایی سرآمد هستند. احکام و آراء این منتقدان به‌عنوان معیاری در ذوق و زیبایی‌شناسی مطرح هستند و باید به آن‌ها اعتماد و اتکا نمود. این داوران پنج مشخصه دارند با لطافت خیالو قریحه‌ای ذاتی جزئی‌ترین و پیچیده‌ترین کیفیات و خصوصیات آثار و اشیاء را تشخیص می‌دهند. همچنین با ممارست‌هایی که انجام داده‌اند هنگام رویارویی با انواع زیبایی‌ها و صدور حکم، دچار لغزش نمی‌شوند و نظرات مغشوش و شتاب‌زده نمی‌دهند. این داوران با در نظر گرفتن انواع هنرها و مقایسه ظرافت‌ها، زیبایی‌ها و کیفیت‌های آنان سعی می‌کنند عالی‌ترین زیبایی و بهترین نوع هنر را تشخیص دهند. البته همواره ذوق خوب [= حس خوب] یا

عقل سلیم صفت همراه داوران راستین است؛ یعنی آنان غایتی که هنرها برای آن به وجود آمده‌اند را در نظر می‌گیرند. در واقع، به نظر می‌رسد در این خصیصه است که پای تأمل به هنر باز می‌شود و به‌نوعی مشخصات قبلی با این خصیصه به کمال می‌رسند. از سوی دیگر دیدیم که در اخلاق نیز در پرتو آموزه معروف داوران راستین می‌توان «متخصص اخلاقی» را از لابه‌لای نظریات اخلاقی هیوم استخراج و استنتاج کرد. متخصص اخلاقی فردی سرد و گرم چشیده، دارای قوه تشخیص است که خودش را از توهمات حفظ می‌کند. او گوشی ورزیده دارد و بر خود فرمانرواست و می‌تواند احساسات را از هم جدا کند و امور شایسته‌ت تحسین را از موارد قابل تقبیح تشخیص دهد. متخصص اخلاقی نیز به عنوان شخصی ایده‌آل که بهترین فاعل اخلاقی و یک الگو است، نشان می‌دهد که شخص باید چطور رفتار کند تا از نظر اخلاقی فردی خوب و بافضیلت باشد.

تناظر دیگر متخصص اخلاقی و داور راستین، از جنبه دیگری نیز قابل فهم است، یعنی نقش آن‌ها در اصلاح خطاها. در هر دو قسم، زیبایی‌شناسی و اخلاق، معیارهایی کلی وجود دارند و نیز افراد توانایی تأمل بر آن موارد و خطاهای عامه را اصلاح می‌کنند. همچنان که داوران راستین با به‌کارگیری معیارهای درست، خطاهایی که داوران دروغین و گزافه‌گو مرتکب آن‌ها می‌شوند را اصلاح می‌کنند در اخلاق نیز همین امر جاری است. ممکن است حس، یک تأثیر نابه‌جا پذیرفته و تحت تأثیر شرایط دچار خطا شود اما متخصص اخلاقی با عنوان یک عامل اخلاقی ایده‌آل، با انتخاب عمل درست، راه صحیح را به دیگران نیز نشان می‌دهد.

منابع

- آداجیان، تامس؛ سارتول، کریسپین. (۱۳۹۵). تعریف هنر و زیبایی‌شناسی، ترجمه فائزه جعفریان، تهران: ققنوس.
- ادواردز، پل؛ بورچرت، دونالد. (۱۳۹۲). ریچارد برنت؛ چارلز تالاور. در: *دانشنامه فلسفه اخلاق*، ترجمه انشاءالله رحمتی، تهران: صوفیا.
- دیکی، جورج. (۱۳۹۳). هنر و ارزش، ترجمه مهدی مقیسه، تهران: فرهنگستان هنر و موسسه متن.
- ریچلز، جیمز. (۱۳۹۲). *عناصر فلسفه اخلاق*، ترجمه محمود فتحعلی و علیرضا آل‌بویه، تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- زنگویل، نیک. (۱۳۹۰). واقع‌گرایی زیبایی‌شناختی (۱)، در: *مسائل کلی زیبایی‌شناختی*، قسمت دوم، جرولد.
- زنگویل، نیک. (۱۳۹۵). داوری‌های زیباشناختی، در: *دانشنامه استنفورد*، ترجمه محمدرضا ابوالقاسمی، تهران: ققنوس.
- هورسته‌هاوس، روزلیند. (۱۳۹۵). هیوم، فلسفه اخلاق و سیاست، در: *تاریخ فلسفه راتلج*، نوشته استوارت براون، جلد پنجم، ترجمه علی معظمی، تهران: نشر چشمه.
- هیوم، دیوید. (۱۳۸۸). در باب معیار ذوق و ترازدی، ترجمه علی سلمانی، تهران، فرهنگستان هنر و موسسه متن.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۵). *کاوش در مبانی اخلاق*، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: مینوی خرد.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۳). در باب معیار ذوق، در: *نظریه‌های فلسفی و جامعه‌شناختی در هنر*، ترجمه علی رامین، تهران: نشر نی.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۵). رساله درباره طبیعت آدمی، جلد اول، ترجمه جلال پیکانی، تهران: ققنوس.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۷). رساله درباره طبیعت آدمی، جلد سوم، ترجمه جلال پیکانی، تهران: ققنوس.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۶). *جستاری در باب اصول اخلاق*، ترجمه مجید داوودی، چاپ سوم، تهران: نشر مرکز.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۹). *جستاری‌های زیبایی‌شناختی*، ترجمه محسن کرمی، تهران: نشر کرگدن.
- هیوم، دیوید. (۱۳۸۷). *تاریخ طبیعی دین*، چاپ چهارم، ترجمه حمید عنایت، تهران: انتشارات خوارزمی.

References

- Ayer, A. J. (1972). *Philosophical Essays*, 2nd Edition, London: Macmillan Press.
- Bashour, Bana. (2021). Why Moral Philosophers are not the Most Virtuous People, in *The Routledge Handbook of Philosophy of Skill and Expertise*, New York: Routledge.
- Broad, C. D. (2014). *Ethics and the History of Philosophy (Selected Essays)*, London and New York: Routledge.
- Costelloe, Timothy. (2004). Hume's Aesthetics: The Literature and Directions for Research, *Hume Studies*, Vol 30, No. 1.
- Costelloe, Timothy. (2007). *Aesthetic and Morals in the Philosophy of David Hume*, Routledge.
- Costelloe, Timothy, (2013). *The British Aesthetic Tradition*, Cambridge University Press.
- Dickie, George. (1996). *The Century of Test, The Philosophical Odyssey of Taste in the Eighteenth Century*, New York: Oxford University Press.

- Driver, Julia. (2014). *Moral expertise: judgment, practice, and analysis*, published online by Cambridge University Press: 12 February 2014
- Driver, Julia. (2021). Moral expertise, in: *The Routledge Handbook of Philosophy of Skill and Expertise*, New York: Routledge.
- Driver, Julia. (2014). *Moral Expertise: judgment, practice, and analysis*, published online by Cambridge University Press: 12 February 2014.
- Driver, Julia. (2021). Moral expertise, in *The Routledge Handbook of Philosophy of Skill and Expertise*, New York: Routledge.
- Hume, David. (2009). *Of the Standard of Taste*, Translated by Ali Salmani, Tehran: Academy of Arts and Institute of Matn. (in Persian)
- Hume, David. (2015). *A Treatise of Human Nature*, Translated by Jalal Peykani, 1st Vol, Tehran: Qoqnoos. (in Persian)
- Hume, David. (2016). *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*, Translated by Morteza Mardiha, Tehran: Minoye Kherad. (in Persian)
- Hume, David. (2018). *A Treatise of Human Nature*, Translated by Jalal Peykani, 3rd Vol, Tehran: Gognoo publishing house. (in Persian)
- Hume, David. (2020). *Essays on Aesthetic*, Translated by Mohsen Karami, Tehran: Kargadan Publishing. (in Persian)
- Mason, M. (2001). Moral prejudice and aesthetic deformity: Rereading Hume's of the standard of taste, *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 59(1): 59-71.
- Ryle, Gilbert. (1957). On Forgetting the Difference between Right and Wrong, in *Essays in Moral Philosophy*, ed. Melden, A. I., Seattle, WA: University of Washington Press.